

AVGANISTANSKI RAT – RAĐANJE GLOBALNE TERORISTIČKE MREŽE

Marko Kusovac

The war in Afghanistan represents a turning point within the bipolar Cold War architecture of international relations. The war in Chechnya was actually just an overflow of the nationalist aspirations of an ethnic group that has inhabited the areas of the North Caucasus since time immemorial. The guerrilla system of warfare proved to be extremely successful, and the absence of a clearly defined strategy of the Russian authorities in response to such a model of warfare led to the defeat and retreat of the Russian forces.

It was only with Putin's coming to power that Russia began to create the preconditions for a gradual calming down of the storm in the North Caucasus, although this type of militant policy gave rise to increased terrorist actions within the Russian Federation itself and the suffering of numerous civilians.

Sve do početka rata u Avganistanu koji je vodio SSSR od 1979. do 1989. godine protiv lokalnih pobunjeničkih naoružanih formacija, islamske terorističke organizacije i pojedine islamske zemlje koje su finansijski i organizaciono podržavale ovaj oblik terora, djelovale su uglavnom samostalno u svojim akcijama i među njima nije bilo neke povezanosti, niti sinhronizacije djelovanja i akcija. Bar je to tako, na prvi pogled, izgledalo jer se nije moglo zaključiti ni po čemu da postoji neko koordinaciono tijelo ili organizacija koja sinhronizuje aktivnosti

raznih terorističkih grupa i organizacija u svijetu prema jednom usaglašenom, zajedničkom cilju.

Iz tog rata, međutim, islamski terorizam je izašao finansijski, kadrovski, organizaciono i, jednom rečju, u svakom pogledu, jači.

Na ovakav razvoj događaja uticala je i Amerika koja se u rat u Avganistanu umiješala metodom prikrivenih akcija. Zbog svog interesa u tom dijelu svijeta, SAD, preko svojih tajnih službi, naoružavaju mudžahedine, organizuju i izvode obuku sa njima, daju im znanje, tehniku i novac.

Kadrove, borce i ostatak finansijskih sredstava obezbjeđuju fundamentalistički krugovi, posebno neke od muslimanskih zemalja tzv. Grupe D-8 (najrazvijenije muslimanske zemlje).

Tako je rat u Avganistanu učinio prekretnicu u razvoju islamskog terorizma. Poslije ideje o sveislamskom bratstvu koja je promovisana u tom ratu, javila se ideja o organizovanju islamske terorističke mreže koja bi povezivala sve islamske terorističke organizacije u jednu, radi džihada (svetog rata) protiv svih protivnika islama. Na osnovu takvih iskustava i ideja, 1988. godine, stvorena je organizacija Al Kaida, globalna multinacionalna mreža koja povezuje razne islamske fundamentalističke organizacije iz više zemalja u jednu. Pretpostavlja se da iza Al Kaide stoje zaklonjene obavještajne službe onih zemalja koje su označene kao sponzori islamskog terorizma.

Al Kaida je uspjela da razvije svojevrsnu doktrinu terorizma koja se zasniva na širokom spektru nekonvencionalnih dejstava. Osnovna šema djelovanja Al Kaide sastoji se u stvaranju brojnih humanitarnih, dobrotvornih, obrazovnih, finansijskih i kulturoloških organizacija, medijskih kuća i slično, širom svijeta. One služe kao instrumenti za prikupljanje finansijskih sredstava, vjersku indoktrinaciju, infiltraciju među islamsku populaciju, obrazovanje kadrova, regrutovanje terorista, njihovu obuku, krijumčarenje oružja i uvoz terorista.

Po mišljenju Dova Vaksmana¹ osnovni faktor u usponu modernog islamskog terorizma je težnja da se premosti teološki jaz između sunita i šiita. Ova težnja počela je u Iranu krajem 80-ih, gdje je Iran iz postrevolucionarne faze prešao u fazu real politike panislamizma. To će reći, da su se iranski lideri polako udaljavali od svoje slijepo odanosti šiitizmu i počeli da podržavaju militantne sunite. Iranci-revolucionari počeli su da šalju novac i podršku sunitским terorističkim grupama prvenstveno u Libanu, ali kasnije svuda po svijetu. Militantni suniti složili su se sa ovom težnjom i pozvali na mir između sunita i šiita, a jedan od militantnih sunita bio je i Osama bin Laden, danas vrh terorističke piramide.

Drugi, ne manje bitan, faktor stvaranja globalnog terorizma je prema Džonatanu Vajtu bio Sovjetsko-avganistanski rat. Rodili su se „Sveti ratnici“ – mudžahedini koji su predstavljali glavni stub otpora prema „nevjericima“ i „stranim đavolima“ kako su zvali Ruse. Sovjeti su se 1989. godine povukli iz Avganistana u potpunom rasulu. Ne samo da su izgubili rat, nego se i Sovjetski Savez uskoro našao u stanju kolapsa. Mudžahedini su pad Sovjetskog Saveza shvatili kao svoju totalnu pobjedu. U glavama mudžahedina, nije se Sovjetski Savez raspao pod težinom političkih, ekonomskih ili vojnih faktora, već ga je srušila Božija ruka. Povlačenje sovjetskih trupa bila je pobjeda Boga nad satanom, a ako je Bog (Alah) mogao da sruši SSSR uz pomoć mudžahedina, onda su i druge zle nacije osuđene na propast i uništenje. Prevedshodne mete mudžahedina bili su Izrael i Sjedinjene Države. Jedan od lidera mudžahedina i No. 1 terorista na svijetu fanatično vjeruje u ovu ideju.

Josef Bodanski napisao je vrlo iscrpnu biografiju Bin Ladena u kojoj tvrdi da je Pakistan ponudio da bude zamjenik SAD-a u

---

¹ Dov Waxman, *The Islamic Republic of Iran : between revolution and realpolitik*, Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, Leamington 1998.

borbi protiv SSSR-a, i da umjesto njih obučava mudžahedine i snabdijeva njihove baze u kampovima. Američka obavještajna agencija (CIA) progutala je mamac koji je pripremila Pakistanska obavještajna služba (ISI) koja je počela da se priprema i za rat protiv američkih neprijatelja, odnosno za jedan širi rat protiv svih nemuslimana.² ISI je širio džihad (sveti rat protiv nemuslimana), formirao sopstvenu gerilu i preuzeo kontrolu nad većim dijelom Avganistana po povlačenju Sovjeta. Pakistan je imao podršku Irana, a sebe smatrao liderom panarapskog pokreta. Šeik Abdulah Azam čije je vjersko učenje o svetom ratu prihvaćao Bin Laden ubijen je od strane ISI. Bin Laden je odlučio da se poslije rata povuče i vrati u Saudijsku Arabiju sa svojom grupom mudžahedina. Poslije „Pustinjske oluje“, kada su muslimani počeli da se bore protiv muslimana pod vođstvom Sjedinjenih Država, Bin Laden je obučavao i finansirao terorističke grupe spremajući ih za novi rat – „džihad terorističkim metodama“.

Rat u Čečeniji – rat protiv terorizma i separatizma

Konflikt u Čečeniji koji je porodilo različite oblike borbe čečenskih pobunjenika, između ostalog i terorizam, traje još iz vremena kada je početkom 19. vijeka carska Rusija pobijedivši Tursku osvojila i oblasti u predgorju Kavkaza naseljene Čečenima.

Procjenjuje se da ih ima više od jednog miliona. Čečenski jezik pripada grupi kavkaskih jezika i jedan je od najkomplikovanijih jezika na svijetu. Ima 14 padeža, 6 rodova, a zvuči kao inguški i tusiski jezik.

Čečeni su etnička grupa koja je odvajkada na prostorima koje nastanjuje, a primili su islam početkom 13. vijeka. Najveći broj Čečena su suniti.

---

² Yossef Bodansky, *Bin Laden: The Man Who Declared War on America*, Random House, New York 1999.

Carska Rusija ih je smatrala, i pored njihove malobrojnosti, svojim najtežim neprijateljima. Upornost u borbi i zabrana predaje neprijatelju su principi koje su čečenski pobunjenici vjekovima smatrali za svetinju. Legenda o vođi otpora u 19. vijeku Imamu Šamilu je kod Čečena vrlo prisutna i danas, iako se on zapravo poslije tridesetogodišnjeg otpora predao Rusima, i obećao pacifikaciju Čečena zbog čega mu je car dao visoku penziju, ali ga je ujedno i stavio u doživotni pritvor u progonstvu gdje je i umro 1871. godine.

Problemi Čečena sa Rusijom su nastali zato što je ona uvodila administraciju koja je mijenjala vjekovni način života Čečena. Neke od pobuna, kao ona koju je predvodio Šamil, trajale su i po 40 godina, a u njima su se ravnopravno sa muškarcima protiv Rusa borile i Čečenke. Još tada se začelo kod Čečena samoubistvo kao metod borbe. Ne samo da su žrtvovali živote radi neke uspješne napadačke akcije, nego su vršili i kolektivna samoubistva u bezizglednim situacijama, tako što bi se vezali međusobno konopcima i potom se poput „grozdova“ survavali u bezdane, da ne bi pali Rusima u ruke. Time su ujedno neprijatelju slali poruku o svojoj solidarnosti. Na pobunjene Čečene Rusija je slala sve veći broj vojnika, a Čečeni su se povlačili iz svojih naseobina u brda. Vojska je ostajala na pitomijim mjestima gdje je gradila svoja utvrđenja. Tako su zapravo svi sadašnji čečenski gradovi ponikli iz ruskih vojnih utvrđenja, uračunavši tu i glavni grad Čečenije, Grozni, koji je prvo bio vojno utvrđenje podignuto 1818. godine.

Prvi svjetski rat je nakratko donio Čečenima slobodu od Rusije budući da je u Sjevernom Kavkazu bila proglašena nezavisna država Dagestan, ali su boljševici već 1923. godine ponovo osvojili te oblasti i podijelili ih tako da je stvorena i Čečensko-inguška Autonomna Sovjetska Socijalistička Republika.

U Drugom svjetskom ratu Čečeni su se listom stavili na stranu Njemaca. Zbog toga ih je Staljin strašno kaznio naredivši pri

kraju rata da se raspušti Čečenska republika, a svi Čečeni i Inguši isele iz njihove dugovjekovne postojbine u daleke predjele Sibira i Kazahstana. Tako je svih tadašnjih 400.000 Čečena bukvalno prognano preko noći, tačnije od 26. februara do 6. marta 1944. godine, i kamionima raštrkano po ogromnom sovjetskom prostranstvu. Mogle su ostati samo Čečenke udate za Ruse.

Tek će poslije Staljinove smrti Čečenima biti omogućeno da se počev od 1957. godine počnu vraćati u svoju oblast. Uspostavljena je slobodna i Čečensko-inguška republika.

Kada se raspadao Sovjetski Savez 1991. godine Čečenija je bila jedna od republika koja je proglasila svoju nezavisnost, ali se Moskva nije složila sa tim.

Nakon što je ruski parlament 2. novembra 1991. godine poništio odluku o nezavisnosti Čečenije u njoj je izbila pobuna koju je ruska vojska ugušila. Tom prilikom se desilo nešto čudno. Odlukom Predsjednika Jeljcina ruske vojne trupe su se povukle iz Čečenije, ali su Čečenima ostavile pola svog naoružanja, uračunavši i tenkove, avione, transportere i helikoptere, kao i moderne raketne sisteme, što će Čečenima omogućiti da nastave otpor. Pod vođstvom generala Džohara Dudajeva čečenski pobunjenici su zadavali teške udarce ruskim jedinicama, ali se sve više javljalo bezakonje. Kriminal i razbojništva su postali stil svakodnevnog života. Veliki broj Čečena se i inače bavio švercom i kriminalom svake vrste. Otuda je i „Čečenska grupa“ i sada jedna od najmoćnijih kriminalnih grupacija u Rusiji, što ne čudi ako se zna da „glavni grad Čečena nije Grozni već Moskva“, budući da ih tamo najviše ima, otprilike oko 100.000.

Jeljin je 1994. god sa 40.000 vojnika započeo opsežne vojne akcije u Čečeniji koje su se završile razaranjem Groznog i ubištvoom Dudajeva 1996. godine. Prije toga, Dudajev je započeo sa terorističkim akcijama na teritoriji Rusije. Prvo su Čečeni upali u bolnicu u ruskom gradu Buđenovsku i uzeli nekoliko stotina ljudi kao taoce. To je Moskvu natjeralo da privremeno zaustavi

vojne operacije. Međutim, ubijeno je oko 100 talaca, a ranjeno 400. Potom slijedi serija napada na ruske političare, pa ponovo teroristička akcija zauzimanja bolnice, ovog puta u dagestanskom gradu Kizlar. Kada su se ruske trupe povukle 1997. godine za njima je ostao broj od 100.000 mrtvih i 300.000 raseljenih lica. Separatisti uvode šerijatske sudove, zabranjuju alkohol, uvode vjeronauku u školu, javna bičevanja.

U Čečeniju pristižu dobrovoljci iz islamskih zemalja. Svoje glavne baze za sklanjanje i liječenje imaju u Gruziji, što je uticalo na rusko-gruzijske odnose.

Pristizanje dobrovoljaca u Čečeniju, nije teklo baš tako dobrovoljno kako se često navodi, već i usljed sticaja, bolje rečeno pritiska okolnosti. Po okončanju sukoba sa SSSR-om, mudžaheđini u Avganistanu zapravo nijesu imali mnogo izbora. Kod kuće ih je, iz ma koje muslimanske zemlje došli, čekala zatvorska kazna, ili bar sumnja i stoga prismotra režima. Mogli su samo da biraju između Bosne, Čečenije, Kašmira i drugih mjesta poput Sudana, Tadžikistana u krajnjem i Alžira.

Suočen sa podrškom Zapada Čečenima Putin traži od SAD da čečenske teroriste potvrde kao islamističke ravne drugima i u tome uspjeva. SAD blokiraju bankovne račune trima čečenskim organizacijama: „Islamske internacionalne brigade“, „Islamski puk za specijalne aktivnosti“ i „Bataljon čečenskih mučenika“.

Novi sukob su izazvale čečenske terorističke akcije po Moskvi i drugim gradovima tokom 1999. godine. Na meti su uglavnom bili stambeni soliteri. Zbog tih terorističkih provokacija Putin je odlučio da pošalje 100.000 vojnika u Čečeniju. Velika nadmoć Rusije natjeraće Čečene potpuno u svijet terorizma.

Mali uporan narod iscrpljen ratovanjem započeo je sa klasičnim terorističkim aktima, kakav je bio recimo upad u pozorište Dubravka u Moskvi u oktobru 2002. godine. Četrdeset samoubica-terorista opasnih eksplozivom su zarobili 800 gledalaca. Tom prilikom je u akciji oslobađanja talaca poginulo preko 100 ljudi.

Taj događaj će omogućiti Putinu da Čečene od tada tretira isključivo kao teroriste, i oni to od tada za sve i jesu. Svoje akcije okreću prema Moskvi, koriste žene samoubice za napade na vojne objekte, ali i na civilne ciljeve kao što su rok koncerti.

Samoubilački napadi Čečena postaju rutina. Teže spektaklu, recimo, 2000. godine su izveli pet teških diverzija sa istovjetnim kamionima marke „Ural“ punim trotila.

Internacionalizacija čečenskih redova je vidljiva i iz podataka da je akcijom rukovodio vahabita Jordanac Amir-al Hatab. Osnovani su i specijalni bataljon žena-samoubica nazvan „crne udovice“. Do danas niko od njih nije ostao živ.

Ujedno sve više se okreću islamističkoj terorističkoj mreži tražeći od nje pomoć koju i dobijaju, kako na finansijskom tako i na svakom drugom planu. U najveće uspjehe tog vremena Čečeni računavaju ubistvo predsjednika Ahmeda Kadirova, na dan pobjede 9. maja 2003. godine, na stadionu u Groznom. Akcijom je rukovodio Šamil Basajev.

Ono što ih je „proslavilo“ i njihov problem učinilo svjetski poznatim, je svakako upad čečenskih terorista u osnovnu školu, u ruskom gradu Beslanu u oblasti Sjeverna Osetija, 1. septembra 2004. godine i otmica 1.100 djaka i nastavnika. I ovom akcijom je rukovodio Šamil Basajev. Otmica je završena smrću 331 taoca a ranjavanjem 550. Poginulo je 186 djece. Otmičara je bilo 32, a od toga broja preživio je jedan koji je uhvaćen i osuđen. Skoro u isto vrijeme Čečeni obaraju dva ruska aviona pomoću podmetnutih bombi, a takođe u moskovskom metrou izazivaju eksploziju u kojoj gine 41 osoba. Zauzvrat, Ruske snage ubijaju Basajeva 2006. godine.

Ono što je važno istaći jeste da je Čečenija primjer kako je jedna prvo frontalna, potom partizanska i gerilska borba, korak po korak degradirala, sve dok nije pala na nivo običnog terorizma.³

---

³ Dragan Simeunović, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 193.

Posebno je velika strateška greška bila bliskost sa Al Kaidom i drugim islamističkim terorističkim organizacijama, jer je to uzdrmalo povjerenje Zapada.

Još prije nego što je MAK⁴ počeo da se preobražava u Al Kaidu, njihovi resursi počeli su da se stavljaju na uslugu pobunjenicima u drugim sredinama, u prvom redu u Kašmiru i Čečeniji.⁵

Čečeni su odgovorni i za, dosada jedini poznat primjer upotrebe nukleranog oružja u terorističke svrhe. Naime, Šamil Basajev je 1995. godine, u parku Izmailovski u Moskvi zakopao paketić radioaktivnog cezijuma, više kao najavu šta može da uradi sa većom količinom.

Pobuna u Čečeniji se vremenski poklopila sa početkom Bin Ladenovog plana o pomaganju borbe muslimana u svim zemljama, a pogotovo u onim u kojima su oni sebe doživljavali kao žrtve režima, recimo na Filipinima ili u Čečeniji, Kašmiru, a kasnije i u Bosni i Hercegovini. Sada Al Kaida ima i svoje regrutne centre u Čečeniji.

Finansiranje terorista u Čečeniji je vršeno od strane banke u Golfu koju je kontrolisala Al Kaida. Međutim, Osama Bin Laden je saznao da se ogroman dio njegove pomoći direktno sliva u džepove vođa čečenskih pobunjenika, pa je naredio istragu i time pokazao ko je glavni na tlu Čečenije.⁶

---

⁴ Preteča Al Kaide bila je MAK – Služba za podršku (Maktab Khadamāt al-Mujāhidīn al-'Arab), koju je u Pešavaru na avganistanskoj granici osnovao Jusuf Azam s ciljem da u ratu protiv nevjernika i komunista prikuplja finansijsku pomoć i organizuje borbenu obuku za dobrovoljce iz cijelog svijeta koji su spremni za učešće u džihadu i da daju život „na Allahovom putu“ (izvor : www.wikipedia.org).

⁵ Rohan Gunaratna, *Inside Al Qaeda: Global Network of Terror*, Columbia University Press, New York, 2002, str. 5.

⁶ Isto, str. 64.

Samoubilački terorizam začet od Hezbolaha 80-ih naročito se dobro primio na tlu Čečenije. Separatizam Čečena počeo je da biva obojen radikalnim islamizmom usljed uticaja arapskih fundamentalista – mudžahedina, koji su nudili usluge koje siromašni i korumpirani, a duboko upleteni u kriminal, lokalni čečenski pobunjenici nijesu mogli da odbiju, kao sto nijesu mogli odbiti ni novac koji je podupirao islamističke radikalne projekte koje su mudžahedini propovijedali.

Opasnost destabilizacije Kavkaza

Problem terorizma i sindrom čečenske anarhije i kriminala za Rusiju je bio velika opasnost zbog mogućnosti prelivanja u susjedna područja sjevernog Kavkaza, a šira destabilizacija tog područja direktno bi ugrozila vitalne nacionalne interese Rusije, blokirajući putne i trgovačke koridore između Rusije i Zakavkazja, izazivajući prekid isporuke kaspijske nafte koja se većim dijelom transportuje putem ruskih naftovoda koji prolaze sjevernim djelovima Zakavkazja. Gubitak kontrole nad Čečenijom i širim prostorom sjevernog Kavkaza proširio bi eskalaciju separatističkih težnji unutar Ruske Federacije i imao druge negativne psihološke i socijalne efekte među ruskim stanovništvom, koje bi se moglo odraziti na cjelokupnu bezbjednost i integritet države. U takvoj situaciji, Rusija je smatrala da mora biti prisutna na sjevernom Kavkazu sa svojim vojnim i policijskim jedinicama, kako bi osigurala red i bezbjednost i djelovala kao faktor stabilizacije.

Povod za Drugi čečenski rat bio je prodor čečenskih pobunjenika u Dagestan 1999. s ciljem širenja islamskog ustanka među narodima Dagestana. Kako Dagestan nije etnički kompleks kao Čečenija, fundamentalisti nijesu uspjeli da osiguraju podršku lokalnog stanovništva. U isto vrijeme je počela i serija terorističkih napada po ruskim gradovima, a najviše u Moskvi. Taktika Rusa je

u ovom slučaju bila bolje osmišljena, tako da su u kratkom roku uspjeli smiriti situaciju naučivši lekciju iz Prvog čečenskog rata.

Zauzimanjem Čečenije nije bio riješen problem ekspanzije militantnog islamizma koji je postajao sve aktuelniji u Zakavkazju. Čečenski pobunjenici mijenjaju taktiku kombinujući terorističke akcije po cijeloj Rusiji s gerilskim napadima na ruske jedinice u Sjevernom Kavkazu kako bi nadoknadili svoju slabost u naoružanju i brojnosti.⁷ Taj prodor označio je prelivanje nestabilnosti preko granica Čečenije na susjedne pokrajine čime se destabilizovao gotovo cijeli ruski sjeverni Kavkaz. S druge strane, pojedine akcije čečenskih pobunjenika nijesu ostvarile postavljene ciljeve, a neke su bile i kontraproduktivne i naišle na veliku osudu međunarodne javnosti poput napada na školu u Beslanu 2004. godine.

Zbog sve snažnijeg pritiska ruskih snaga bezbjednosti, ali i pod intenzivnim uticajem vahabističkog učenja, vođe čečenske pobune počinju da primjenjuju samoubilačke oblike terorističkih napada, čime se rat nastavio voditi na „arapski način“ i time doživio mnoge promjene. S arapskim vahabitima uvedena je praksa terorista samoubica i taktika auto-bombi.

Pojava terorista-samoubica i njihova smrtonosna efikasnost zatekli su ruske službe bezbjednosti nespremne. Zabrinutost države Rusije, a i ostatka svijeta pojačana je saznanjem da ne postoji rješenje i dobar odgovor na takvu vrstu napada na koje su najosjetljiviji veliki gradovi, najviše Moskva, što vrlo dobro znaju i čečenski pobunjenici.

Nestabilna situacija na Sjevernom Kavkazu negativno utiče na cjelokupni društveni, politički i privredni život Rusije, što se odražava na vođenje unutarnje i spoljne politike, funkcionisanje državnog aparata, razvoj demokratskih procesa i stanje nacionalne bezbjednosti.

---

⁷ Ivan Šijaković, „Terorizam i problem identiteta“, *Sociologija* br. 3, Zagreb, 2002, str. 241–254.

Jedno je sigurno, nastavi li se u idućih nekoliko godina, ili proširi li se sadašnja nestabilnost na tom prostoru, zasigurno će doći do degradacije u demokratizaciji ruskog društva, daljeg udaljavanja Kavkaza od Rusije i njegove potpune derusifikacije i islamizacije. Primjer toga jest Čečenija u kojoj ruska državna struktura postoji samo formalno.

Od daljnjeg razvoja situacije na Sjevernom Kavkazu zavisice ruska pozicija u široj regiji i njen utjecaj na nove, postsovjetske države: Gruziju, Jermeniju i Azerbejdžan, jer, želi li zadržati svoju sadašnju poziciju, Rusija mora osigurati potpunu stabilnost i bezbjednost na sjevernom Kavkazu.